

บทบาททนายความและเงินรางวัลทนายความในคดีแบบกลุ่ม ATTORNEY'S ROLE AND ATTORNEY FEE AWARD IN CLASS ACTION

ศดา วงศ์โชติวัฒนา *

Sada Wongchotewattana

บทคัดย่อ

กฎหมายว่าด้วยการดำเนินคดีแบบกลุ่มของประเทศไทยได้ยกร่างขึ้นโดยการรับเอาแนวคิดทางกฎหมายของกฎหมายว่าด้วยการดำเนินคดีแบบกลุ่มของประเทศสหรัฐอเมริกาเป็นส่วนใหญ่ ซึ่งอาจส่งผลให้มีหลักเกณฑ์การบางประการที่ไม่เหมาะสมกับระบบกฎหมายของประเทศไทย ซึ่งเป็นระบบกฎหมายซีวิลลอว์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการกำหนดให้ทนายความฝ่ายโจทก์เป็นผู้มีบทบาทสำคัญที่สุดในการดำเนินคดีแบบกลุ่ม แม้ในคดีเรียกร้องสิทธิตามกฎหมายเฉพาะ รวมทั้งการกำหนดเงินรางวัลทนายความ ซึ่งมีลักษณะเป็นค่าเสียหายเชิงลงโทษแก่จำเลยที่แพ้คดี

คำสำคัญ

การดำเนินคดีแบบกลุ่ม, บทบาททนายความ, เงินรางวัลทนายความ

ABSTRACT

Thailand class action law is drafted by receiving a legal concept from United States of America which may cause an effect that some rules are unsuitable for Thailand legal system which is Civil law. Due to class attorney is the most important person in a class action even in the case of claiming rights under special laws. Those unsuitable rules are also including a method to decide an attorney fee award, which is punitive damage to the losing defendant.

Keywords

Class Action, Attorney's Role, Attorney Fee Award

* นักศึกษาปริญญาโท หลักสูตรนิติศาสตรมหาบัณฑิต สาขากฎหมายเอกชน คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ : sadawongc@gmail.com

บทนำ

การดำเนินคดีแบบกลุ่ม (Class Action) ตามบทบัญญัติประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง หมวด 4 มาตรา 222/1 ถึงมาตรา 222/49 ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง (ฉบับที่ 26) พ.ศ. 2558 เป็นกระบวนการดำเนินคดีรูปแบบพิเศษหนึ่งที่มีวัตถุประสงค์เพื่อเปิดโอกาสให้ผู้เสียหายคนหนึ่งคนใดที่มีผลประโยชน์ร่วมกันกับผู้เสียหายรายอื่นสามารถดำเนินคดีแทนและเพื่อผู้เสียหายจำนวนมากได้ในการดำเนินคดีเพียงครั้งเดียว ซึ่งกลุ่มบุคคลเหล่านั้นจะมีฐานะเป็นสมาชิกกลุ่มที่ต้องผูกพันในผลแห่งคำพิพากษาแม้ไม่ได้มีสถานะเป็นคู่ความแห่งคดีก็ตาม

สิ่งสำคัญประการหนึ่งของกฎหมายว่าด้วยการดำเนินคดีแบบกลุ่มที่แตกต่างจากการดำเนินคดีแพ่งสามัญ คือการมีบทบัญญัติกำหนดให้ทนายความฝ่ายโจทก์ซึ่งเป็นทนายความของกลุ่มจะต้องเข้ามามีบทบาทตั้งแต่ขั้นตอนการริเริ่มฟ้องคดี¹ ขั้นตอนการดำเนินกระบวนการพิจารณาคดี² ตลอดจนขั้นตอนการบังคับคดีตามคำพิพากษาหรือคำสั่งศาล³ ซึ่งหมายความว่าทนายความฝ่ายโจทก์เป็นเงื่อนไขหนึ่งในการพิจารณาอนุญาตให้ดำเนินคดีแบบกลุ่มของศาลอีกทั้งในทางปฏิบัติของการทำหน้าที่ทนายความฝ่ายโจทก์นั้น ทนายความจะเป็นผู้มีบทบาทเชิงรุกในการริเริ่มคดีตั้งแต่การรวบรวมผู้เสียหายที่ได้รับความเสียหายจากข้อเท็จจริงและหลักกฎหมายเดียวกันเข้ามาเป็นสมาชิกกลุ่มให้ได้มากที่สุด ขั้นตอนการแสวงหาพยานหลักฐานที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินคดี ตลอดจนการทอรองค่าใช้จ่ายต่าง ๆ ในการดำเนินคดี และค่าฤชาธรรมเนียมแทนโจทก์และสมาชิกกลุ่ม โดยกฎหมายได้กำหนดให้มีเงินรางวัลเพื่อตอบแทนการทำหน้าที่ดังกล่าวของทนายความซึ่งเป็นการจูงใจให้ทนายความเข้ามาเป็นทนายความฝ่ายโจทก์ในการดำเนินคดีแบบกลุ่ม

หลักการข้างต้นถือเป็นแนวคิดว่าด้วยการดำเนินคดีแทนและเพื่อผู้เสียหายจำนวนมากที่ได้รับความนิยมอย่างแพร่หลายในกลุ่มประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายคอมมอนลอว์ โดยเฉพาะในประเทศสหรัฐอเมริกาที่มีบทบัญญัติเกี่ยวกับการดำเนินคดีแบบกลุ่มในข้อ 23 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งของรัฐบาลกลางประเทศสหรัฐอเมริกา (Rule 23 of Federal Rules of Civil Procedure: FRCP) ซึ่งเป็นต้นแบบในการร่างกฎหมายว่าด้วยการดำเนินคดีแบบกลุ่มของประเทศไทย

อย่างไรก็ตาม หากพิจารณาเปรียบเทียบกับสภาพเศรษฐกิจและสังคม รวมถึงแนวคิดทางด้านกฎหมายและวัฒนธรรมในวิชาชีพทางกฎหมายของประเทศ

¹ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 222/12 (5)

² ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 222/19 วรรคสอง

³ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 222/35

สหรัฐอเมริกา และประเทศไทยจะพบว่ามีความแตกต่างกันเป็นอย่างมาก ซึ่งอาจส่งผลให้มีหลักเกณฑ์บางประการที่ไม่เหมาะสมกับระบบกฎหมายของประเทศไทย ซึ่งเป็นระบบกฎหมายซีวิลลอว์ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การกำหนดให้ทนายความฝ่ายโจทก์เป็นผู้มีบทบาทสำคัญที่สุดในการดำเนินคดีแบบกลุ่มแม้ในคดีเรียกร้องสิทธิตามกฎหมายเฉพาะ รวมทั้งการกำหนดเงินรางวัลทนายความซึ่งจำเลยที่แพ้คดีต้องเป็นผู้รับผิดชอบ ในขณะที่ประเทศไทยมีหลักการในการดำเนินคดีแทนผู้เสียหายจำนวนมากตามแนวคิดของกลุ่มประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายซีวิลลอว์ โดยการให้สิทธิแก่อัยการ องค์กรของรัฐ หรือองค์กรเอกชน เช่น สมาคม สามารถฟ้องคดีแทนผู้เสียหายได้ และได้มีการกำหนดหลักเกณฑ์การพิจารณาในการรับรองฐานะของสมาคมอย่างเคร่งครัด เพื่อป้องกันไม่ให้มีการฟ้องคดีกันแก่งแย่งกันระหว่างผู้ประกอบการ ดังนั้น การให้ความสำคัญกับบทบาทหน้าที่ของทนายความในการดำเนินคดีแบบกลุ่มเช่นเดียวกับหลักการของประเทศสหรัฐอเมริกา อาจก่อให้เกิดปัญหาและกระทบต่อความมีประสิทธิภาพของการดำเนินคดีแบบกลุ่มของประเทศไทยได้ โดยเมื่อพิจารณาบทบัญญัติที่เกี่ยวข้องกับทนายความ บทบาททนายความ และเงินรางวัลทนายความในการดำเนินคดีแบบกลุ่มแล้ว พบว่ากฎหมายดังกล่าวยังคงมีปัญหาและขาดความชัดเจนในบางประการเกี่ยวกับการกำหนดหลักเกณฑ์และมาตรการในเรื่องดังต่อไปนี้ 1) คุณสมบัติของทนายความในการดำเนินคดีแบบกลุ่ม 2) บทบาทของทนายความในการดำเนินคดีแบบกลุ่ม 3) มาตรการกำกับดูแลการทำหน้าที่ทนายความในการดำเนินคดีแบบกลุ่ม 4) หลักเกณฑ์ในการกำหนดเงินรางวัลทนายความ 5) ขอบเขตของเงินรางวัลทนายความ 6) เงินรางวัลทนายความกรณีที่โจทก์ในการดำเนินคดีแบบกลุ่มแพ้คดี 7) ลำดับในการรับชำระเงินรางวัลทนายความ

จากการศึกษาบทบัญญัติว่าด้วยการดำเนินคดีแบบกลุ่มของประเทศไทยเกี่ยวกับ บทบาทของทนายความ และเงินรางวัลทนายความในการดำเนินคดีแบบกลุ่มเปรียบเทียบกับกฎหมายว่าด้วยการดำเนินคดีแบบกลุ่มของต่างประเทศ ทั้งในกลุ่มประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายคอมมอนลอว์ ได้แก่ ประเทศสหรัฐอเมริกา กับประเทศแคนาดา และกลุ่มประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายซีวิลลอว์ ได้แก่ ประเทศสาธารณรัฐฝรั่งเศสกับประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐบราซิล ผู้เขียนขอสรุปผลการศึกษาดังต่อไปนี้

1. บทบาททนายความฝ่ายโจทก์ในการดำเนินคดีแบบกลุ่ม

1.1 การพิจารณาคุณสมบัติของทนายความในการดำเนินคดีแบบกลุ่ม

กฎหมายได้กำหนดคุณสมบัติไว้เพียงเบื้องต้นว่าทนายความของกลุ่มต้องสามารถดำเนินคดีเพื่อคุ้มครองสิทธิของกลุ่มบุคคลได้อย่างเพียงพอและเป็นธรรม⁴ และเพื่อประกอบการพิจารณาคุณสมบัติดังกล่าว ศาลอาจให้ทนายความที่โจทก์เสนอ

⁴ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 222/12 (5) และมาตรา 222/19

แถลงให้ศาลทราบถึงประวัติ ประสบการณ์ ความเข้าใจและบทบาทหน้าที่ของ ทนายความในการดำเนินคดีแบบกลุ่ม ตลอดจนประมาณการระยะเวลาและการทำงาน และค่าใช้จ่ายในการดำเนินคดีแบบกลุ่มก็ได้⁵ ซึ่งมีปัญหาว่า หลักเกณฑ์ที่กฎหมาย กำหนดข้างต้นเพียงพอต่อการพิจารณาคุณสมบัติของทนายความในการดำเนินคดี แบบกลุ่มแล้วหรือไม่ ในขณะที่ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งของรัฐบาล ประเทศสหรัฐอเมริกาได้กำหนดหลักเกณฑ์การพิจารณาคุณสมบัติของทนายความ ฝ่ายโจทก์อย่างชัดเจน⁶ โดยกำหนดให้ศาลจะต้องพิจารณาจากปัจจัยต่าง ๆ เช่น ประสบการณ์และชื่อเสียง ผลงาน ความร่วมมือ ในการทำงานร่วมกับสมาชิก กลุ่ม มรรยาททนายความ⁷ และในการดำเนินคดีเพื่อเรียกร้องสิทธิตามกฎหมายเฉพาะ เช่น ในคดีเกี่ยวกับหลักทรัพย์ ก็ได้มีการกำหนดคุณสมบัติเฉพาะของทนายความไว้ ในกฎหมายว่าด้วยการดำเนินคดีเกี่ยวกับหลักทรัพย์ของสหรัฐอเมริกา (Private Securities Litigation Reform Act of 1995: PSLRA) ว่าทนายความ ต้องเป็นผู้มีความรู้ความเชี่ยวชาญและประสบการณ์ในการดำเนินคดีตามกฎหมายเฉพาะ และไม่ใช่สิทธิโดยไม่สุจริตหาประโยชน์ส่วนตนในคดีหลักทรัพย์ เป็นต้น

ในประเด็นปัญหาข้างต้น ผู้เขียนขอเสนอแนะให้กำหนดคุณสมบัติของ ทนายความในการดำเนินคดีเรียกร้องสิทธิตามกฎหมายเฉพาะ โดยเพิ่มเติม ความดังต่อไปนี้ในตอนท้ายของมาตรา 222/12 (5) แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณา ความแพ่ง ความว่า “และในคดีเรียกร้องสิทธิตามกฎหมายต่าง ๆ ตามมาตรา 222/8 (3) ทนายความของกลุ่มต้องแสดงให้ศาลเห็นด้วยว่ามีความรู้ ในกฎหมายนั้นโดยตรง”

1.2 การให้องค์กรเอกชนเข้าร่วมกับทนายความในการดำเนินคดีแบบกลุ่ม

เนื่องจากการดำเนินคดีแบบกลุ่มสามารถทำได้ในคดีละเมิด คดีผิดสัญญา และคดีเรียกร้องสิทธิตามกฎหมายเฉพาะต่าง ๆ⁸ ซึ่งกฎหมายกำหนดให้การมี ทนายความของกลุ่มเป็นเงื่อนไขในการดำเนินคดี เพื่อให้เข้ามามีบทบาทในการให้ ความช่วยเหลือและคุ้มครองสิทธิของสมาชิกกลุ่ม⁹ อย่างไรก็ตาม หลักการดำเนินคดี เรียกร้องสิทธิตามกฎหมายเฉพาะ เช่น คดีเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม คดีเกี่ยวกับการคุ้มครอง ผู้บริโภค คดีเกี่ยวกับแรงงาน ของประเทศไทยซึ่งมีผู้เสียหายเป็นจำนวนมากตั้งแต่อดีต จนถึงปัจจุบันจะเป็นการดำเนินคดีโดยอัยการ องค์กรของรัฐ หรือองค์กรเอกชนที่ได้รับ

⁵ ข้อกำหนดประธานศาลฎีกา ว่าด้วยการดำเนินคดีแบบกลุ่ม พ.ศ. 2559 ข้อ 15 และข้อ 23 วรรคสอง

⁶ Federal Rules of Civil Procedure Rule 23(g)(C)

⁷ วิชัย อริยนันทกะ และคณะ, “กฎหมายเกี่ยวกับการดำเนินคดีแบบกลุ่ม,” รายงานวิจัย, สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา, 2549, น. 68.

⁸ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 222/8

⁹ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 222/12 (5)

การรับรองจากองค์กรของรัฐหรือขึ้นทะเบียนกับองค์กรของรัฐ อันเป็นแนวคิดของการดำเนินคดีแทนผู้เสียหายจำนวนมากของกลุ่มประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายซีวิลลอว์ เช่น ประเทศสาธารณรัฐฝรั่งเศส และประเทศสาธารณรัฐบราซิล หน่วยงานดังกล่าวจึงมีความรู้ ประสบการณ์ ความเชี่ยวชาญ ความน่าเชื่อถือ และได้รับความไว้วางใจ ในการดำเนินคดีประเภทนี้มาเป็นระยะเวลานาน อย่างไรก็ตาม กฎหมายว่าด้วยการดำเนินคดีแบบกลุ่มของไทย หากได้มีบทบัญญัติเปิดช่องให้หน่วยงานเหล่านี้เข้ามามีบทบาทในการดำเนินคดีแบบกลุ่ม ไม่ว่าจะในฐานะที่ปรึกษาของกลุ่มเช่นเดียวกับทนายความหรือแม้กระทั่งเข้ามามีส่วนร่วมกับทนายความในการดำเนินคดีแบบกลุ่มทั้งทางตรง และทางอ้อม ทำให้โจทก์และสมาชิกกลุ่มต้องพึ่งพาเพียงการดำเนินคดีของทนายความแต่เพียงทางเดียว

เมื่อเปรียบเทียบกับกรดำเนินคดีแบบกลุ่มในประเทศสาธารณรัฐฝรั่งเศส และประเทศสาธารณรัฐบราซิล จะพบว่าประเทศเหล่านี้ได้มีการตรากฎหมายเกี่ยวกับการดำเนินคดีแบบกลุ่มไปในแนวทางที่สอดคล้องกับแนวคิดพื้นฐานของการดำเนินคดีแทนผู้เสียหายจำนวนมากของกลุ่มประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายซีวิลลอว์ คือมีลักษณะเป็นกฎหมายเฉพาะที่มีขอบเขตการบังคับใช้อย่างจำกัดในคดีแพ่งที่มีฐานแห่งคดีเกี่ยวกับการละเมิดสิทธิของผู้บริโภคอันเนื่องมาจากการซื้อสินค้าหรือรับบริการ หรือเกี่ยวกับการแข่งขันอันไม่เป็นธรรมทางการค้าเท่านั้น โดยกำหนดให้แต่เพียงสมาคมที่มีวัตถุประสงค์เพื่อการคุ้มครองผู้บริโภคระดับประเทศซึ่งได้รับการรับรองจากองค์กรของรัฐเท่านั้นที่จะสามารถฟ้องและดำเนินคดีแบบกลุ่มแทนและเพื่อประโยชน์ของผู้บริโภคจำนวนมากได้ เนื่องจากไม่ต้องการให้การดำเนินคดีแบบกลุ่มเป็นกลไกที่มุ่งหมายให้เกิดค่าตอบแทนจำนวนมากมหาศาลให้แก่ทนายความ¹⁰ อันนำมาซึ่งปัญหาหรือผลกระทบต่อประสิทธิภาพของการดำเนินคดีแบบกลุ่มอย่างกว้างขวาง

ในประเด็นปัญหาข้างต้น ผู้เขียนขอเสนอแนะให้เพิ่มเติมความดังต่อไปนี้ เป็นวรรคสาม ของมาตรา 222/9 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งความว่า “ในคดีเรียกร้องสิทธิตามกฎหมายต่าง ๆ ตามมาตรา 222/8 (3) โจทก์อาจยื่นคำร้องต่อศาลขอให้องค์กรเอกชนที่ได้รับการรับรองจากองค์กรของรัฐ หรือขึ้นทะเบียนกับองค์กรของรัฐตามกฎหมายนั้น ๆ เข้ามาให้ความช่วยเหลือ หรืออำนวยความสะดวก ในการดำเนินคดีแบบกลุ่มร่วมกับทนายความก็ได้”

¹⁰ นนทวัชร์ นวตระกูลพิสุทธิ์, “การดำเนินคดีแบบกลุ่ม: ศึกษากรณีเปรียบเทียบกฎหมายไทยและกฎหมายฝรั่งเศส (Action de Groupe - Class Action à la française),” รายงานการศึกษาวิจัยเสนอศูนย์วิจัยและให้คำปรึกษา คณะนิติศาสตร์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2559, น. 79.

1.3 มาตรการในการกำกับดูแลการทำหน้าที่ทนายความในการดำเนินคดีแบบกลุ่ม

การที่กฎหมายกำหนดให้ทนายความของกลุ่มเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญเป็นอย่างยิ่งในการดำเนินคดีแบบกลุ่ม ประกอบกับมีบทบัญญัติให้ศาลกำหนดเงินรางวัลทนายความกรณีที่โจทก์ชนะคดี ย่อมส่งผลให้ทนายความของกลุ่มกลายเป็นผู้มีส่วนได้เสียในคดีอย่างปฏิเสธไม่ได้ แต่กลับไม่ได้วางมาตรการในการกำกับดูแลการทำหน้าที่ทนายความของกลุ่มไว้ นอกจากบทบัญญัติที่กำหนดให้ศาลอาจมีคำสั่งให้โจทก์ และสมาชิกกลุ่มจัดหาทนายความคนใหม่มาดำเนินคดีแทนหากปรากฏว่าในระหว่างการพิจารณาว่าทนายความฝ่ายโจทก์ไม่สามารถดำเนินคดีคุ้มครองสิทธิของกลุ่มบุคคลได้อย่างเพียงพอและเป็นธรรม ในขณะที่มาตรการในการกำกับดูแลการทำหน้าที่ทนายความของประเทศไทยในปัจจุบันได้บัญญัติไว้ในข้อบังคับสภาทนายความว่าด้วยมรรยาททนายความ พ.ศ. 2529 ซึ่งเป็นมาตรการในการควบคุมทนายความในคดีสามัญเป็นหลัก

จากการศึกษามาตรการควบคุมการประกอบวิชาชีพทนายความของประเทศสหรัฐอเมริกาพบว่าทนายความของกลุ่มจะต้องอยู่ภายใต้ข้อบังคับกลางว่าด้วยการประกอบวิชาชีพทนายความ (The Model Rules of Professional Conduct) และประมวลกฎหมายว่าด้วยความรับผิดชอบทางวิชาชีพ (Model Code of Professional Responsibility) และการดำเนินคดีแบบกลุ่มในกฎหมายเฉพาะ เช่น กฎหมายว่าด้วยการดำเนินคดีเกี่ยวกับหลักทรัพย์ (Private Securities Litigation Reform Act of 1995-PSLRA) ซึ่งมีบทบัญญัติในการควบคุมการปฏิบัติหน้าที่ของทนายความที่รองรับการเป็นทนายความฝ่ายโจทก์ในการดำเนินคดีแบบกลุ่มไว้อย่างครบถ้วน เช่น การโฆษณาข้อมูลเกี่ยวกับการให้บริการทางกฎหมาย¹¹ การห้ามใช้สิทธิโดยไม่สุจริตหาประโยชน์ส่วนตนในคดีหลักทรัพย์¹²

ในประเด็นปัญหาข้างต้น ผู้เขียนขอเสนอแนะให้ยกเลิกความในวรรคสองของมาตรา 222/19 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง และให้ใช้ความต่อไปนี้แทน “หากความปรากฏต่อศาลในระหว่างการพิจารณาว่าทนายความฝ่ายโจทก์ไม่สามารถดำเนินคดีคุ้มครองสิทธิของกลุ่มบุคคลได้อย่างเพียงพอและเป็นธรรม ทนายความฝ่ายโจทก์ดำเนินคดีเพื่อแสวงหาประโยชน์ส่วนตนโดยมิชอบ หรือทนายความฝ่ายโจทก์ขอลอนตัวจากการดำเนินคดีแบบกลุ่ม ศาลอาจมีคำสั่งให้โจทก์ และสมาชิกกลุ่มจัดหาทนายความคนใหม่มาดำเนินคดีแทนภายในระยะเวลาที่ศาลกำหนดหากโจทก์และสมาชิกกลุ่มเพิกเฉยไม่ดำเนินการดังกล่าว ให้นำความ

¹¹ Model Rules of Professional Conduct Rule 7.2 Advertising

¹² 15 U.S.C. 78u-4(a)(9) Attorney conflict of interest

ในวรรคหนึ่งมาใช้บังคับโดยอนุโลม” และให้เพิ่มเติมความต่อไปนี้เป็นวรรคสองของข้อ 17 แห่งข้อบังคับสหภาพทนายความ ว่าด้วยมรรยาททนายความ พ.ศ. 2529 ความว่า “ความในวรรคหนึ่งมิให้ใช้บังคับแก่การปฏิบัติหน้าที่เป็นทนายความฝ่ายโจทก์ตามกฎหมายว่าด้วยการดำเนินคดีแบบกลุ่ม”

2. เงินรางวัลทนายความในการดำเนินคดีแบบกลุ่ม

2.1 ผู้รับผิดชอบเงินรางวัลทนายความ

ในกรณีที่ศาลมีคำพิพากษาให้จำเลยใช้เงินแก่โจทก์และสมาชิกกลุ่ม นอกจากจะต้องชำระค่าเสียหายให้แก่โจทก์และสมาชิกกลุ่มเต็มจำนวนแล้ว ยังต้องรับภาระในการชำระเงินรางวัลให้แก่ทนายความฝ่ายโจทก์ในอัตราไม่เกินร้อยละสามสิบของจำนวนเงินที่โจทก์และสมาชิกกลุ่มมีสิทธิได้รับอีกจำนวนหนึ่ง รวมถึงค่าทนายความที่ศาลกำหนดให้ตามตาราง 6 ท้ายประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งอีกจำนวนหนึ่งด้วย¹³ ซึ่งอาจทำให้เกิดความซ้ำซ้อนและฟุ่มเฟือยในการกำหนดค่าทนายความของศาลและอาจไม่มีความจำเป็นสำหรับการดำเนินคดีแบบกลุ่ม รวมถึงเป็นการเพิ่มภาระให้กับจำเลยผู้แพ้คดีมากเกินไป

จากการศึกษาหลักเกณฑ์การกำหนดเงินรางวัลทนายความของประเทศสหรัฐอเมริกา พบว่าศาลจะกำหนดให้สมาชิกกลุ่มร่วมกันรับผิดชอบกับผู้แทนของกลุ่มตามสัดส่วนด้วย เนื่องจากสมาชิกทุกคนได้รับผลประโยชน์จากการดำเนินคดีแบบกลุ่มเช่นเดียวกันกับผู้แทนกลุ่ม โดยมีวิธีคิดเงินรางวัลทนายความที่นิยมคือคำนวณจากอัตราส่วนร้อยละของกองทุน (The Percentage-of-the-Fund-Method) และพิจารณาจากจำนวนของเงินในกองทุนรวม ความสามารถของทนายความที่ทาคดี ระยะเวลาที่ทนายความใช้ในการดำเนินคดี ความยากง่ายของคดี และเทียบกับคดีอื่นที่มีลักษณะคล้ายกัน ซึ่งส่วนใหญ่เงินรางวัลของทนายความที่คำนวณโดยวิธีนี้จะอยู่ที่อัตราร้อยละ 25-30 ของเงินในกองทุนรวม (Contingent Fees)

ในประเด็นปัญหาข้างต้น ผู้เขียนขอเสนอแนะให้เพิ่มความดังต่อไปนี้ เป็นวรรคสามใหม่ ของมาตรา 222/37 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ความว่า “ในกรณีที่ศาลเห็นว่าจำนวนเงินรางวัลทนายความ ฝ่ายโจทก์ที่ศาลกำหนดให้ตามวรรคสองเหมาะสมกับการปฏิบัติหน้าที่ของทนายความแล้ว เพื่อมิให้เกิดภาระแก่จำเลยมากเกินไป ศาลจะสั่งให้ค่าทนายความตามตาราง 6 ท้ายประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งตกเป็นพับก็ได้”

2.2 ขอบเขตของเงินรางวัลทนายความ

กฎหมายว่าด้วยการดำเนินคดีแบบกลุ่มกำหนดให้ในกรณีที่ศาลพิพากษาให้จำเลยใช้เงิน ศาลจะกำหนดเงินรางวัลทนายความเพื่อตอบแทนการทำหน้าที่

¹³ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 222/37

ของนายความฝ่ายโจทก์จนถึงขั้นตอนที่ศาลมีคำพิพากษาให้โจทก์เป็นฝ่ายชนะคดี โดยแสดงไว้ในคำพิพากษา จึงมีปัญหว่าขอบเขตของเงินรางวัลนายความที่ศาลแสดงไว้ในคำพิพากษานั้น รวมไปถึงกรณีที่มีการประนีประนอมยอมความกันในประเด็นแห่งคดีด้วยหรือไม่ เมื่อเปรียบเทียบกับข้อกำหนดขอบเขตของเงินรางวัลนายความของประเทศสหรัฐอเมริกา นั้น เงินรางวัลนายความที่นายความจะได้รับมีขอบเขตจำกัดว่าจะต้องแบ่งหรือหักจากเงินหรือกองทรัพย์สินที่จำเลยจะต้องรับผิดชอบชำระแก่โจทก์และสมาชิกกลุ่มเพียงอย่างเดียว ตามหลักการที่เรียกว่า “The American Rule” ไม่ได้เป็นจำนวนหนี้ที่แยกต่างหากจากจำนวนเงินที่จำเลยมีหน้าที่ต้องชำระให้แก่สมาชิกกลุ่มดังเช่นหลักเกณฑ์ของประเทศไทยการคิดคำนวณจำนวนเงินในกรณีที่คู่ความประสงค์จะทำสัญญาประนีประนอมยอมความสามารถทำได้โดยง่ายเนื่องจากคู่ความสามารถคำนวณและกำหนดจำนวนเงินที่จำเลยจะต้องรับผิดชอบได้ชัดเจน

ในประเด็นปัญหาข้างต้น ผู้เขียนขอเสนอแนะให้เพิ่มความดังต่อไปนี้ เป็นวรรคเจ็ดของมาตรา 222/37 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ความว่า “ในกรณีที่ศาลอนุญาตให้มีการประนีประนอมยอมความกันในประเด็นแห่งคดีตามมาตรา 222/29 ให้นำความในวรรคหนึ่ง วรรคสอง วรรคสาม และวรรคสี่ มาใช้บังคับแก่การกำหนดจำนวนเงินรางวัลที่จำเลยจะต้องชำระให้แก่นายความฝ่ายโจทก์โดยอนุโลม”

2.3 เงินรางวัลนายความกรณีที่โจทก์ในการดำเนินคดีแบบกลุ่มแพคดี

กรณีที่ศาลมีคำพิพากษาให้โจทก์เป็นฝ่ายแพ้คดีย่อมถือว่าสมาชิกกลุ่มทั้งหมดเป็นฝ่ายแพ้คดีและต้องถูกผูกพันตามคำพิพากษา แต่มีปัญหว่าไม่มีบทบัญญัติใดที่กำหนดเรื่องความเกี่ยวพันระหว่างโจทก์ นายความฝ่ายโจทก์และสมาชิกกลุ่มไว้ในกรณีนี้ ซึ่งอาจก่อให้เกิดปัญหาในทางปฏิบัติเกี่ยวกับการพิจารณากำหนดเงินรางวัลนายความ ในกรณีนี้กฎหมายว่าด้วยการดำเนินคดีแบบกลุ่มของประเทศแคนาดาได้กำหนดให้ผู้แทนโจทก์ที่ได้รับความช่วยเหลือจากกองทุนของรัฐไม่ต้องรับภาระค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับการดำเนินคดีแบบกลุ่มหากแพ้คดี¹⁴ โดยจำเลยที่ชนะคดีสามารถเรียกร้องเอาจากกองทุนของรัฐได้เพื่อช่วยเหลือโจทก์ผู้แทนกลุ่ม

ในประเด็นปัญหาข้างต้น ผู้เขียนขอเสนอแนะให้เพิ่มเติมความดังต่อไปนี้ เป็นวรรคสุดท้าย ของมาตรา 222/37 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ความว่า “ในกรณีที่ศาลมีคำพิพากษาให้โจทก์แพ้คดีในคดีเรียกร้องสิทธิตามกฎหมายต่าง ๆ ตามมาตรา 222/8 (3) ให้ศาลมีอำนาจกำหนดค่าฤชาธรรมเนียมที่นายความฝ่ายโจทก์ได้เสียไป และจำนวนเงินรางวัลให้แก่ทนายความฝ่ายโจทก์ตามที่เห็นสมควร

¹⁴ วิชัย อริยนันทะกะ และคณะ, *อ้าวแล้ว เชิงอรรถที่ 9*, น. 25.

จากกองทุนยุติธรรม หรือกองทุนตามกฎหมายว่าด้วยการนั้น ทั้งนี้ให้นำความในวรรคหนึ่ง วรรคสอง วรรคสาม และวรรคสี่ มาใช้บังคับโดยอนุโลม”

2.4 ลำดับของการรับชำระหนี้ในคดีแบบกลุ่ม

กฎหมายได้กำหนดลำดับของการรับชำระหนี้ในคดีแบบกลุ่มไว้ว่า หลังจากที่ได้มีการหักค่าฤชาธรรมเนียม ค่าธรรมเนียมในการบังคับคดี และใช้เงินให้เจ้าหนี้บุริมสิทธิไปแล้วให้เจ้าพนักงานบังคับคดีจ่ายเงินรางวัลทนายความฝ่ายโจทก์ก่อน แล้วจึงจะจ่ายเงินให้แก่โจทก์และสมาชิกกลุ่มทั้งหลาย อย่างไรก็ตาม กฎหมายว่าด้วยการดำเนินคดีแบบกลุ่มสามารถนำไปใช้บังคับกับคดีเรียกร้องสิทธิตามกฎหมายเฉพาะ เช่น กฎหมายเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม การคุ้มครองผู้บริโภค แรงงาน หลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์ หรือการแข่งขันทางการค้าซึ่งเป็นกฎหมายมหาชนได้ด้วย แต่กระบวนการวิธีพิจารณาคดีแบบกลุ่มถูกบัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ซึ่งเป็นกฎหมายที่รับรองและคุ้มครองสิทธิของเอกชน ดังนั้น จะมีเพียงกรณีที่สมาชิกกลุ่มที่เป็นลูกจ้างเท่านั้นที่มีบุริมสิทธิในเงินค่าจ้างจากจำเลยซึ่งเป็นนายจ้าง ในขณะที่โจทก์และสมาชิกกลุ่มในคดีเรียกร้องสิทธิตามกฎหมายเฉพาะเช่น กฎหมายเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม การคุ้มครองผู้บริโภค โดยส่วนมากจะเป็นบุคคลซึ่งมีกำลังทรัพย์ไม่มาก และในบางกรณีอาจต้องการได้รับการเยียวยาความเสียหายจากการกระทำของจำเลยเป็นการเร่งด่วน ซึ่งการกำหนดลำดับการได้รับชำระหนี้ไว้ในลำดับสุดท้ายอาจไม่สอดคล้องกับเจตนารมณ์ของกฎหมายที่ต้องการเยียวยาผู้เสียหายโดยผู้แทนกลุ่ม และอาจถูกมองว่าเป็นการดำเนินคดีเพื่อผลประโยชน์ของทนายความของกลุ่มมากกว่า

ในประเด็นปัญหาข้างต้น ผู้เขียนขอเสนอแนะให้เพิ่มเติมความดังต่อไปนี้ เป็นวรรคสองของมาตรา 222/44 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ความว่า “ในกรณีที่ศาลเห็นสมควรเพื่อประโยชน์ในการเยียวยาความเสียหาย ศาลอาจมีคำสั่งให้โจทก์และสมาชิกกลุ่มในคดีเรียกร้องสิทธิตามกฎหมายต่าง ๆ ตามมาตรา 222/8 (3) ได้รับชำระหนี้ทั้งหมดหรือบางส่วนในลำดับเดียวกับเงินรางวัลทนายความฝ่ายโจทก์ตามวรรคหนึ่ง (2) ก็ได้”

บทสรุป

การที่กฎหมายว่าด้วยการดำเนินคดีแบบกลุ่มของประเทศไทยได้กำหนดให้ทนายความฝ่ายโจทก์เป็นผู้มีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งสำหรับการดำเนินคดีแบบกลุ่ม และการทำหน้าที่ใด ๆ ของทนายความฝ่ายโจทก์นั้น ย่อมมีผลกระทบโดยตรงต่อส่วนได้เสีย และผลประโยชน์ของสมาชิกกลุ่ม อันเป็นการรับเอาแนวคิดทางกฎหมายเกี่ยวกับการดำเนินคดีแบบกลุ่มตามกฎหมายของประเทศสหรัฐอเมริกามาใช้บังคับในประเทศไทยนั้น มีความจำเป็นต้องคำนึงถึงแนวคิดพื้นฐานทางกฎหมายของกลุ่มประเทศที่ใช้กฎหมายในระบบซีวิลลอว์ ดังเช่นแนวทางการนำกฎหมายว่าด้วย

การดำเนินคดีแบบกลุ่มมาใช้บังคับของระเทศสาธารณรัฐฝรั่งเศส และประเทศสหพันธสาธารณรัฐบราซิลด้วย เพื่อหลีกเลี่ยงความไม่ชัดเจนหรือความไม่เหมาะสมในประการต่าง ๆ ของเนื้อหาของกฎหมายว่าด้วยการดำเนินคดีแบบกลุ่ม รวมถึงปัญหาหรือผลกระทบต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในทางปฏิบัติจากการดำเนินคดีแบบกลุ่มตามแนวทางกฎหมายของประเทศสหรัฐอเมริกาที่อาจเกิดขึ้นกับประเทศไทยได้ในอนาคตเช่นเดียวกัน ด้วยเหตุนี้การกำหนดบทบัญญัติที่เกี่ยวข้องกับบทบาททนายความและเงินรางวัลทนายความในการดำเนินคดีแบบกลุ่มจึงต้องมีการกำหนดหลักการและมาตรการที่เกี่ยวข้องให้ชัดเจนและเป็นรูปธรรม เพื่อให้ทนายความฝ่ายโจทก์สามารถปกป้องผลประโยชน์ของโจทก์และสมาชิกกลุ่มทั้งหลายได้อย่างเพียงพอและเป็นธรรม และเพื่อให้การดำเนินคดีแบบกลุ่มเป็นไปเพื่อประโยชน์ของผู้เสียหายจำนวนมากตามเจตนารมณ์ของกฎหมายได้อย่างแท้จริง

บรรณานุกรม

หนังสือ

วิชัย อริยนันทกะ และคณะ. กฎหมายเกี่ยวกับการดำเนินคดีแบบกลุ่ม. รายงานวิจัย. สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา. 2549.

งานวิจัย

นนทวัชร์ นวตระกูลพิสุทธิ์. การดำเนินคดีแบบกลุ่ม: ศึกษากรณีเปรียบเทียบกฎหมายไทยและกฎหมายฝรั่งเศส (Action de Groupe-Class Action a la francaise). รายงานการศึกษาวิจัยเสนอศูนย์วิจัยและให้คำปรึกษา. คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. 2559.